European Genizah

*Newly Discovered Hebrew Binding Fragments
in Context*

Edited by

Andreas Lehnardt

BRILL

LEIDEN | BOSTON

Contents

Editor's Foreword	IX
List of Illustrations	X
Notes on Contributors	XIV

Introduction	1
<i>Andreas Lehnardt</i>	

PART 1

Fragments of Unknown Texts

- 1 Fragments from a Palestinian Rabbinic Work in the European Genizah 15
Simcha Emanuel
- 2 An Ashkenazic Halakhic Fragment from a Book Binding in Leiden University Library 36
Yakov Z. Mayer and Alexander van der Haven
- 3 An Unknown Fragment of a Money Lending Ledger from Dresden Municipal Archive 43
Abraham David

PART 2

Fragments of Known Texts

- 4 Fragments of Midrash Sifra on Leviticus in the Baden State Library in Karlsruhe 53
Andreas Lehnardt
- 5 A "New" Fragment of Sifre Numbers, Wrocław 1-F-205 84
Amit Gvaryahu
- 6 Two New Fragments of Midrash Bereshit Rabbah in the State and University Library Bremen 107
Andreas Lehnardt

PART 3***Overviews on Fragment Collections***

- 7 Loans of Books and *Kabbalah* in the Fragments from the *Biblioteca Casanatense* in Rome 119
 Emma Abate

- 8 Newly Discovered Hebrew Binding Fragments from the Austrian “Genizah”: Progress Report in the Project: <http://hebraica.at> 157
 Neri Y. Ariel

- 9 Revelation in Girona: Lost Literature from the “Jerusalem of Catalonia” 168
 Leor Jacobi

- 10 A Rare Piyyuṭ Text Used as a Binding Fragment in Torat Moshe (Venice, 1601) Held in the University of Sydney Library 185
 Gary A. Rendsburg

PART 4***Palaeography and Codicology***

- 11 Between Writing and Drawing: A Few Remarks about Medieval Ashkenazi Bibles and Pentateuchs 209
 Judith Kogel

- 12 Some Palaeographical Observations on the Torah Scrolls from Medieval Cracow: Binding Fragments from the Jagellonian Library 228
 Judith Olszowy-Schlanger

- 13 Some Paleographical and Codicological Aspects of a Fragment of a Tiqqun Qor'im Recently Found at the Archdiocesan Archive in Gniezno 258
 Mikołaj Wojciechowski

- 14 The Early Hebrew Script of Southern Italy Brought to the Rhineland in the 9th c. and the Writing of the 11th–13th c. Epitaphs of Jewish Cemeteries 270
 Mauro Perani

PART 5***History of Research***

- 15 “Anathema upon Anyone Who Would Destroy this Codex”: Hebrew
Fragments in Hebraist Hands 313

Ilona Steimann

Index of Sources	333
Index of Persons	338
Index of Places	344
Index of Manuscripts	346

A “New” Fragment of Sifre Numbers, Wrocław I-F-205

Amit Gvaryahu

Sifre Numbers is a Tannaitic work, redacted in the early third century. It is attributed to the Tannaitic School of Rabbi Ishmael; an Akivan counterpart, Sifre Zuta Numbers, exists in fragments and quotations.¹ There are five full manuscript copies of Sifre Numbers, and nine previously known fragmentary copies. An additional manuscript fragment of the Sifre Numbers is found in the Wrocław university library, miscatalogued as a fragment of *Yalkut Shim'oni*.² In this paper I offer a short description of the new fragment, and a transcription of its text, with a discussion of some significant variants.

The Wrocław fragment (**W**) covers both sides of a folio, currently contained in the binding of MS i-F-205 of the Wrocław University Library. The other half of the bifolium is not visible, and is probably still embedded in the early modern binding. The bifolium currently measures 200 mm × 125 mm, but it was originally larger. Each side of the visible folio preserves the 30 lower lines of text in Sifre, out of approximately 40 lines that originally existed, which can be reconstructed by comparison with other witnesses of Sifre Numbers.

The fragment uses basic punctuation: interpuncts and colons. Although not directly attested, a mark probably separated piska 118 from 119, perhaps the letters 'פ 'ט (*seliq pesoqa*) with some extra space around them, as found in the complete MSS of Sifre. There are some corrections in **W** (marked { } in the transcription below), which all appear to be the work of the original scribe. There are no marginalia or other evidence of subsequent use.

The letters are square and neatly separated from one another, but the script is not ornate. Serifs do not appear to have been drawn separately. The writing is straight and neat, but not ruled: no guiding lines were scored on the pages, and the writing slants upwards on the recto. Its dimensions and margins are rather

1 On these works see Menahem Kahana, “The Halakhic Midrashim,” in *The Literature of the Sages Part 2*, ed. Shmuel Safrai and Peter J. Tomson (Corpus Rerum Iudaicarum ad Novum Testamentum 4) (Assen: Van Gorcum, 2006), 87–95.

2 Bernard D. Weinryb, “Hebrew Manuscripts of Silesian Jews”, *Kiryat Sefer* 8 (1937), 112–117 (in Hebrew).

large, but the unruled lines and casual script suggest that it was created for personal use. Prof. Malachi Beit-Arié and Dr. Edna Engel, in a private communication, kindly identified the script as thirteenth century Italian script, written with a reed pen. Beit-Arié noted, based on the examination of a high-resolution photograph provided by the Wrocław University Library, that both sides of the parchment are indistinguishable. This kind of processing is characteristic of the Franco-German sphere of influence in the late 13th century.³ Two of the complete MSS of Sifre, Vat. Ebr. 32 (א) and Berlin-Tübingen Or. 4° 1594 33 (ב) are believed to have been created in Italy, as well as two fragmentary copies, the Estense-Modena fragments, אב, and the Nonantola-Lehman fragments, א. If in fact W was penned by an Italian scribe, it would bring the number of Italian copies of Sifre Numbers up to five. Its one-column layout, with wide margins, is characteristic of non-Ashkenazi copies of Sifre (as well as other MSS of Tannaitic midrash, including MS Vat. Ebr. 66 of Sifra and MS Munich 117 of Mekhilta and Leviticus Rabbah).

W does not join any of the manuscript families Kahana identified in his *Prolegomena* (pp. 229–276). A tabulation of all the variants shows that in 28 cases in which there are variants between MSS W offers unique readings. This is roughly double the amount of cases in which W joins other witnesses or witness families, against the majority of witnesses. Additionally, in 21 and 22 cases, respectively, W joins the majority of MSS against MS London (ג) and ed. Princ. (א), the two stematically closest direct witnesses of Sifre Numbers. W also corroborates “good” readings found only in MS Vatican Ebr. 32 (א), deemed by Menahem Kahana to be the “best” textual witness of Sifre Numbers, with or without other MSS. W also offers some examples of “good” rabbinic Hebrew (to borrow Kahana’s term), which it sometimes shares with א. In some cases, W preserves a text “superior” to א.⁴

3 Malachi Beit Arié, personal communication, 24 January 2018. For a discussion of the phenomenon see idem, *Codicologya Ivrit*, Pre-publication version (2019), 168–175. <http://web.nli.org.il/sites/NLI/Hebrew/collections/manuscripts/hebrewcodicology/Documents/Hebrew-Codicology-continuously-updated-online-version.pdf>.

4 A disclaimer: I am aware of the difficulties of using value-laden language such as “good” and “superior” to describe textual traditions. It is unclear whether forms and readings deemed “good” actually preserve the original forms of the work as the rabbis said or wrote them, or conform to an Italian or Palestinian scribal tradition which committed them to writing. It is also unclear what they are “good” for: do they reflect the “original” text or allow for its reconstruction? Are they useful for tracing the reception history of the work? Do they aid comprehension of the text? In this short essay I bracket these questions and remain within the confines of traditional rabbinic philology—but they are real questions which demand a sustained discussion. For a preliminary discussion and a review of previous scholarship see Peter Schäfer and Chaim Milikowsky, “Current Views on the Editing of the Rabbinic Texts of

W is the 10th known fragmentary copy of Sifre extant.⁵ It is the third copy of Sifre found in European book bindings, colloquially known as “the European Genizah.” Ella Toviah recently published fragments of an anonymous medieval commentary on this work, also found in European book bindings.⁶

The Textual Tradition

Some notable features of the text found in W are:

1. Piska 118, l. 87; 1^r, l. 24:⁷

דבר הבריא	ר: כרת הכת' עם אהרן
דבר הבריא	ב: כרת הכת' ברית עם אהרן
{דבר הבריר}א	א: כרת הכרת ברית עם אהרן לך ולזרעך אתך אהרן
דבר הברית	ל: כרת הכת' ברית עם אהרן לך ולזרעך אתך
דבר הברית	ד: כרת הכת' ברית עם אהרן לך ולזרעך אתך אהרן
{בדבר} דבר הבריא	W: רן[.

Late Antiquity: Reflections on a Debate after Twenty Years,” in *Rabbinic Texts and the History of Late-Roman Palestine*, ed. Martin Goodman and Philip S. Alexander (Oxford, New York: Oxford University Press for the British Academy, 2011), 71–90.

- 5 For a list, see Menahem Kahana, *Manuscripts of the Halakhic Midrashim. An Annotated Catalogue* (Jerusalem: Yad Ben-Zvi, 1995), 89–94 (in Hebrew).

- 6 (1) Fragment copy א of Sifre Numbers (Kahana, *Otsar*, 93) is a fragment found in Nonantola (Archivio Storico 49, 21.4) marked ¶ in ed. Kahana, 2011. Kahana published another European Genizah fragment of Sifre Numbers, New York, Lehmann Fr. 10.5, in *The Genizah Fragments of the Halakhic Midrashim: Part 1: Mekhilta d'Rabbi Ishma'el, Mekhilta d'Rabbi Shim'on ben Yohay, Sifre Numbers, Sifre Zuta Numbers, Sifre Deuteronomy, Mekhilta Deuteronomy* (Jerusalem: Magnes Press, 2005), 209–211 (in Hebrew). He later identified this fragment as part of ¶.

(2) A second, more extensive, fragmentary copy of Sifre Numbers was found in Modena. See Menahem Kahana, “Pages from a New Manuscript of Sifre on Numbers and Deuteronomy in the Estense Library in Modena,” (forthcoming). The textual tradition of the fragmentary copy was very close to MS Berlin—Tübingen, Or 4° 1594 33 (ב), and so Kahana included it in the apparatus of Sifre ed. Kahana using the siglum ב.

(3) Ella Toviah, “An Anonymous Commentary on Sifrei from the European Genizah,” *Kovetz 'Al Yad* NS 24 (34) (2016), 123–149 (in Hebrew); (Kahana employed it in his edition, marked ז”ז) is an anonymous medieval commentary on Sifre Numbers, published with extensive notes.

- 7 References to Sifre Numbers found within W are to the *piska* of Sifre Numbers, the line number in ed. Kahana, the side of the folio (recto and verso) and the line number of the folio.

Numbers 18:19 says that the priestly gifts are: “a covenant of salt forever before the LORD for you and your descendants as well.” Why salt? Sifre offers an answer: salt is a “strong thing,” and it also makes others strong, and so it is a good metaphor for a covenant. The two “best” witnesses, רב, have a full sentence at this point: “the verse established a covenant with Aaron with a strong thing,” i.e. salt. W concurs with this reading. אלה however insert an additional lemma, “for you, and for your descendants with you” (Numbers 18:19), mid-sentence. In אד this lemma is followed by the word אהרן. The lemma and the additional word are a gloss, which was meant to be inserted before the word אהרן somewhere else on the page. The gloss was erroneously inserted in the three witnesses אלה. This is a common error which establishes a family relationship between these three witnesses.⁸ Significantly, W is not part of this family.⁹ Note also the common error בדבר הברית in לד, also not attested in W.

2. Piska 119, l. 73; 1^v, l. 49

According to the text in ד Sifre expounds the words ועבד הלוי in Numbers 18:23 twice, once in line 71 and again in line 73:

ועבד הלוי הוא—למה נאמר? לפי שהוא או' חלף עבודתם. שומע אני רצה יעבוד, לא רצה לא יעבוד? ת"ל ועבד הלוי הוא, בעל כרחו.
ועבד—למה נאמר? לפי שהוא או' ולבני לוי הנה נתתי, אין לי שנים שהמעשרות נוהגין בהן. שמיטים ויובלות מנ? ת"ל ועבד.

And the Levite shall serve, himself (Numbers 18:23)—why was this said? Because it says [*To the Levites I have given every tithe in Israel for a possession in return for the service*] (Numbers 18:21). Do I hear that if he wanted to, he can serve, and if he did not want to, he would not [need to] serve? It teaches, saying: *and the Levite shall serve, himself*, against his will.

And [he] shall serve—why was this said? Because it says *To the Levites I have given [every tithe in Israel ... in return for the service]* (Numbers 18:21). I only have years in which there are tithes. Whence do I know [that Levites serve] even on sabbatical and jubilee years [when there are no tithes?] It teaches, saying: *and [he] shall serve*.

Both comments point to the same part of Numbers 18:23, ask why it was said, and explain it by quoting Numbers 18:21. The term דבר אחר is not used to sep-

⁸ See Menaḥem Kahana, *Prolegomena to a New Edition of Sifre on Numbers* (Ph.D. Diss., The Hebrew University of Jerusalem, 1982), 243 (in Hebrew).

⁹ A similar relationship is found in piska 118, l. 87, 1^r, l. 24.

arate the two interpretations. Kahana *ad loc.* notes that this is a regular occurrence. In this case, however, not only the lemma, but the question that follows it, “why was this said” is repeated. Kahana shows that scribes assumed this was a mistake and corrected the second lemma in a number of ways: ל drops the second lemma entirely; ב corrects to הלוי, indicating that the first comment is on the word ועבד and the second is on the word הלוי. The witnesses אדט ingeniously correct ועבד to ועוד, “additionally,” a contextually correct usage, but one that is not current in Tannaitic midrash.

W offers a correction to the second lemma, undocumented elsewhere:

חקת עולם—למה נאמ' לפי שהוא אומ' ול[בני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל]. אין לי אלא שנים שהמעשרות נוהגות בהן, שמיטים ויוב[לות מנ' ת"ל].

It shall be a perpetual statute—why was this said? For it says: And to [the Levites, behold I have given all tithes in Israel (Numbers 18:21).] I have only years during which tithes are given; whence the sabbatical and jub[ilee years? It teaches, saying ...].

The lemma חקת עולם is quoted from the end of Numbers 18:23: “it shall be a perpetual statute throughout your generations.” This lemma fits the context of the comment, which discusses the Levite’s obligation to serve in the temple even in years in which he does not receive tithes, like the sabbatical and jubilee years. According to W, the midrash says that the words חקת עולם, found in Numbers 18:23, indicate that although the Levites receive tithes in exchange for their work (Numbers 18:28; חלף עבודתם) they must continue to work perpetually, even in years when they are not going to receive tithes.

The words חקת עולם לדורותיכם appear five times in the book of Numbers (Numbers 10:8; 15:15; 19:10, 21, as well as 18:23). In four of them, Sifre offers the same comment on the phrase: “A perpetual statute for your generations—that the matter will be observed for generations.”¹⁰ In most of these locations, this is the only comment Sifre offers on this phrase, and it seems that it is a “stock comment,” glossing this phrase whenever it occurs.¹¹ W appears to be

¹⁰ See e.g. Sifre 109, ed. Kahana l. 4, p. 286; 117, ed. Kahana l. 22, 42; 124, *ibid.* l. 97, p. 404; 129, *ibid.* l. 33, p. 423. The same comment appears at every occurrence of the biblical term חק עולם. For the regular use of this comment, see Menahem Kahana, ed., *Sifre on Numbers: An Annotated Edition* (Jerusalem: Magnes Press, 2011), 515, n. 31 (in Hebrew).

¹¹ At Numbers 10:8 however (Sifre Numbers 75, ed. Kahana l. 11–14, 179–180), the phrase is parsed, and each part is commented on separately. This seems to be an outlier; see Kahana, *Sifre on Numbers*, 515.

a novel attempt at correcting the curious double lemma, and does not seem original. It is, however, a learned and conscious emendation, unlike smaller, more technical emendations found in **ב** and **אדט**. It is not attested in any secondary witnesses, which might indicate that **W** was written by a learned scribe.

Corroboration of Unique Readings in **ר**

W corroborates some readings found only in **ר**, which Kahana identified as the “best” textual witness of Sifre Numbers.

1. Piska 118, l. 72, 1^r l. 13

In a dialogue between R. Yose the Galilean, a young student who “came to serve the sages,” and Rabbi Akiva, **ר** preserves the polite form of address, “my master,” **רבי**, in each stage of the dialog. **W** corroborates this reading.

2. Piska 119, l. 41; 1^v l. 17

The adverbial form **שלייה** is found twice in **ר** but was corrupted in other MSS, to **בשלוה**, **בשלום**, **נפש שלייה** (see Kahana, *Prolegomena*, 149–150). Although most of the word is missing in **W**, the **ש** is clearly visible, which indicates that the reading **שלייה** is attested in **W** as well.

3. Piska 119, l. 50; 1^v l. 24¹²

In **ר**, Sifre explains that there are “three crowns”—priesthood, kingdom and Torah—and that the crown of Torah is “a **תוכחה** to all inhabitants of the world.” Kahana discussed this reading and showed that in this context the meaning of this word is not “rebuke” but rather “proof.”¹³ None of the direct witnesses of Sifre Numbers corroborated this reading, although some secondary witnesses did. **W** is the only known direct witness to corroborate the reading **כתר תורה** found in **ר**.

Additionally, **W** often corroborates other MSS against **ר**. Often it is clear that this reading is “inferior” to **ר**. Sometimes however a “better” text is preserved. An interesting example is:

4. Piska 119, l. 61, 1^v l. 33

ר has a strange text here:

¹² On this pericope, see Marc G. Hirshman, *Torah for the Entire World* (Tel Aviv: Hakibbutz ha-meuchad, 1999), 25–36 (in Hebrew).

¹³ Kahana, *Prolegomena*, 155–157.

כל מצות כהונה נאמרו בשמחה מהר סיני וזו vacat נאמרה דב' ר' יאשיה. ר' יונתן אר' אף זו בשמחה נאמרה.

All the commandments of the priesthood were said with joy at Sinai, but this one was said *(vacat)*. The words of R. Josiah. R. Jonathan says: this one too was said with joy.

Scribes sometimes skip words they do not understand in context, with the intention of coming back and correcting them later. Kahana (*Sifre Numbers*, 944–945) fills the gap using other witnesses which read בתחילה. This reading is attested in two primary witnesses (אד), corrupted only slightly in two other primary witnesses (לב, which read כתחילה), and found in a number of secondary witnesses (see ed. Kahana, 369, for a list). W corroborates the reading בתחילה found in אד, and is thus the third direct witness to this reading. This form usually means “in the beginning,” which here is meaningless—hence the scribe of ר left an empty space where the word should have been. Kahana notes that traditional and academic readers of Sifre were vexed by this form as well. He shows, following Hanoach Yalon, that בתחילה here is derived from the root ח-י-ל, fear, and it is the opposite of שמחה. A later reader of ר filled in the gap with בחללה, “with fear.” He thus transmitted the meaning of בתחילה correctly with a synonymous gloss.

Scriptural Variants

Manuscripts of Rabbinic literature, especially of midrash, sometimes preserve variant readings of scripture. The witnesses of Sifre Numbers include four such variants in the *parashiyot* found in W. In one, W offers a unique variant, not found in other witnesses of Sifre Numbers or of the Biblical text. In the other, W joins the majority of witnesses of Sifre Numbers, and all major witnesses of the Biblical text, against a unique non-masoretic reading found in ר. The other two are minor orthographic variants.

1. Numbers 18:19, 1^r l. 23

MT: כל תרומת הקדשים [...] נתתי לך ולבניך ולבנותיך אתך

LXX: πᾶν ἀφάρεμα τῶν ἁγίων [...] σοὶ δέδωκα καὶ τοῖς υἱοῖς σου καὶ ταῖς θυγατράσιν σου μετὰ σοῦ.

Vulg.: omnes primitias sanctuarii [...] tibi dedi et filiis ac filiabus tuis

Biblical MSS, listed in Benjamin Kennicott, *Vetus Testamentum Hebraicum cum variis lectionibus* (Oxford, 1776), offer no variants. "Biblical" MSS from Qumran do not have this verse. The Samaritan Pentateuch and the Aramaic Targums (Syriac, Samaritan and Jewish), reflect a text similar to the MT. The LXX μετὰ σοῦ also reflects the reading אִתְּךָ. However, the witnesses of Sifre Numbers offer several readings that deviate from the MT. ר reads וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ, "to your sons after you," omitting the daughters and changing the word אִתְּךָ to אַחֲרֶיךָ. The latter two words are graphically similar and easily interchangeable, and this phrase is found three times in Deuteronomy and might have been inserted in Numbers following Deuteronomy. ל offers the reading וּלְבָנֶיךָ אִתְּךָ, perhaps following Leviticus 10:15 MT. Note that LXX there is similar to Numbers 18:19 and includes daughters. ג reads וּלְבָנֶיךָ וּלְבָנוֹתֶיךָ אַחֲרֶיךָ, including daughters but reading "after you" rather than "with you." W, joining א and two secondary witnesses, Yalkut Shim'oni and Pesikta Zutrat, quotes the Masoretic text. Sadly, there is no clue in the comment of the Sifre which version the ancient readers were commenting on.

2. Deuteronomy 18:1, 1^r, l. 32

MT: אִשִּׁי יִי וְנַחֲלָתוֹ יֹאכְלֶנּוּ

W: אִשִּׁי יִי וְנַחֲלָתוֹ יֹאכְלִי

The long form יֹאכְלֶנּוּ is rare in the Hebrew Bible, and is found only twice in the MT, as opposed to the short form יֹאכְלִי, found 17 times. This phenomenon known as the "paragogic Nun," appears relatively often in Deuteronomy.¹⁴ The long form is also found in the Samaritan Pentateuch, and no variants are listed for the long form in *Biblia Hebraica* or in Kennicott, *VTH*. MSS אר of Sifre Numbers supply the long form יֹאכְלֶנּוּ. MS ל and ed. Princ. ד read יֹאכְלִי. W joins the latter witnesses and offers the short form. It is possible, although not documented, that in some unknown tradition the form יֹאכְלִי was a *qere* form for the *ketiv* form יֹאכְלֶנּוּ.¹⁵ Note also the *plene* form אִשִּׁי.

14 See Paul Joüon and Takatsimu Muraoka, *A Grammar of Biblical Hebrew* (Revised English edition; Rome: Pontifical Bible Institute, 2006), 126, § 44e.

15 See also the quotation of Deuteronomy 18:1 in e.g. Pirke de-Rabbi Eli'ezer 37 in MS NY JTS EMC 866, and in the citation of y. Halla 4:9, 60c, in *Yalkut Shim'oni, Quinteres aḥaron* §163 (ed. Salonica, 1521). In the Hebrew Sirach MS B (Oxford Heb.e.62) xv^r, the verse is alluded to and uses the long form: נָתַן לִי לֶחֶם / אִשִּׁי יִי יֹאכְלֶנּוּ

3. Ps 119:68, 1^v, l. 13

MT: טוב אתה ומטיב למדני חקיד

11Q5 9:10: טוב אתה אדוני ומטיב למדני חוקיכה

W: טוב ומטיב אתה למדני חוקיד

The MT is corroborated by the Targum and by the Latin Vulgate. Peshitta adds ܐܬܐ after the word אתה, in agreement with 11Q5. LXX (118:69) offers a different reading, ἡτοιμασέν μοι ὁ κύριός μου, καὶ ἐν ἡμέρῃ ἐκείνῃ ἡτοιμασέν μοι τὸν δόξα μου. This could be an exegetical expansion, or reflective of the reading טוב אתה יי ומטובך למדני חקיד. In Sifre Numbers, ms. 7 and ed. Princ. 7 follow MT. 8 reads טוב אתה יי, which is similar to the Peshitta. 9 has a shortened citation, טוב אתה ולמדני, which basically reflects MT. 10 reads טוב ומטיב, which is most similar to W, which reads טוב ומטיב אתה. The set phrase טוב ומטיב is ubiquitous in Jewish liturgy (it is found in the grace after meals, in the daily prayer, and in liturgical poetry). The best explanation for W's text is that his *vorlage* cited a verse similar to 10, and that the scribe added אתה (perhaps from a gloss?) incorrectly. Note also the *plene* form חוקיד, as opposed to MT חקיד.

4. Ps 119:46, 1^v, l. 17

MT: ואדברה בעדתיך נגד מלכים ולא אבוש

11Q5 8:10: ואדברה בעדוויכיה [נ]גד מלכים ולוא אבוש

W: ואדברה בעדוויכיה

The word עדתיך is found many times in Psalm 119. It is spelled *plene* in vv. 14, 31, 36, 99, 111, 129, 144, 157, as well as Nehemia 9:34, 1Chronicles 29:19, and defectively in vv. 22, 24, 46, 59, 79, 95, 119, 125, 138, 146, 152, 167, 168. In the Masoretic tradition, the *plene* orthography is consistently vowelized עֲדוֹתֶיךָ, indicating that the Waw is a consonant, not a vowel. Scholars of Hebrew Grammar have recognized this reading as the plural constructive status of a singular form עדות.¹⁶ The authenticity of the reading tradition is corroborated *inter alia* by the

16 See, most recently, David Talshir, "The Forms 'ahōt and 'edōt in Ancient Hebrew," in *Zeitschrift für Althebraistik* 15–16 (2002/3), 108–123. Talshir notes that the form עדות, likely the original form, is an ambiguous *plurale tantum*. As a disambiguation, the Masoretic tradition vocalizes the singular עדות (ungrammatically) and the plural עד. For the lexical import of this word in Biblical Hebrew against the backdrop of the Aramaic Sefire

Qumran Psalms Scroll (11Q5), in which all occurrences of the word are written עֲדוּתִיךָ, e.g.: וְאִדְבַּרְהָ בְּעֲדוּתִיכָה [נ]גְד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוּשׁ.¹⁷

In the Masoretic tradition, as well as in Codex Leningrad and the Aleppo Codex, v. 46 is not spelled *plene*.¹⁸ The spelling עֲדוּתִיךָ in W might be phonetic, reflecting the pronunciation of the consonantal Waw, but the evidence from Qumran might point to the existence of an alternative written tradition, in which עֲדוּתִיךָ is written with a double-Waw. (See also Kahana, *Prolegomena*, 132).

Language

W includes some interesting orthographic features; many are found in other reliable MSS of Tannaitic midrash:

אלקים (1^v, l. 23, 32). The spelling of God's name with ק instead of ה is a pious practice, meant to avoid the writing out of a holy and un-erasable name of God. It is rare in medieval Hebrew manuscripts, but not unheard of. The sample of MSS in *Maagarim* has 29 occurrences of the form אֱלֹקִים compared with over 9500 occurrences of the form אֱלֹהִים, in works pre-dating 1500 (an arbitrary date I selected to filter out most printed works).¹⁹

אנדרוניס. (1^r, l. 26, 28) This is a Greek loanword: ἀνδρογύνης.²⁰ Kahana, *Prolegomena*, 145, says that ר spells this word אנדרוניס. MS. Vat. Ebr. 66 of Sifra,

contracts, see Moshe Parnas. "Ēdūt, 'Ēdōt, 'Ēdwōt in the Bible, against the Background of Ancient Near Eastern Documents," *Shnaton: An Annual for Biblical and Ancient Near Eastern Studies* 1 (1975), 235–246 (in Hebrew).

17 The spelling עֲדוּתִיךָ is found in several other nonbiblical MSS. See e.g. MS Oxford Heb.f.29/68^v (a private letter); MS London, BL Or. 5557H.43 1^v (a Gallirian *piyyut* for Yom Kippur); MS Cambridge Add. 3360, 12^v (Shiv'ata for the dew prayer, said on the first day of Passover). The form עֲדוּת is also found at Qumran: in "Biblical" MSS, 11QPsalms^a 6:4 (Psalm 132:12) and 10:7 (Psalm 119:88), and in non-biblical MSS: 1Q22 fiii:1; 4Q364 f17:3; 4Q471 f2:2, and in the medieval copy of the Damascus Document, CD 20:31. Quotations of Psalm 119:46 with a doubled Waw can be found in e.g. a *piyyut* by Joseph ibn Abitur in MS Cambridge, T-S 8H16.16 1^v; Midrash Tehillim 16:9, ed Buber 62a, MS Cambridge Or. 786.

18 The *plene* spelling (עֲדוּתִיךָ) at 119:46 is preserved in 28 biblical MSS, listed in Kennicott, *Vetus Testamentum* (2:417). Almost all of these MSS are Ashkenazi. *Masorah Magna* ad 1 Chronicles 29:19 lists the places in Psalm 119 in which עֲדוּתִיךָ is spelled *plene*, and does not include v. 46.

19 See also Shimon Sharvit, "Jewish Traditions of Writing and Pronouncing Divine Names," *Lešonenu* 70 (2008), 599–614, 608–611 (in Hebrew).

20 For the Greek, see *LSJ*⁹, 129, s.v. ἀνδρογύνης.

however, most often offers the spelling אנדרגניס, as does MS Kaufmann A 50 of the Mishnah.²¹ The spelling אנדרגניס reflects the pronunciation [andraginas], in which the Omicron was pronounced [a], current in Byzantine Greek.

בכל התורה (1^r, l. 20). Kahana (*Sifre Numbers*, 715, n. 128) notes that most of the occurrences of the expression “in the entire Torah” in the Ishmaelian corpus are simply בתורה. In MSS of the BT, and in some textual witnesses of Midrash Halakhah influenced by this Talmud, the expression is intensified, with a reduplication: בכל התורה כולה, רבנן. The “better” witnesses of Sifre Numbers, have בכל התורה; it seems from the length of the lacuna (although it is not certain), that this was the reading in W as well.

חט (1^v, l. 37), usually spelled חטא in the Masoretic tradition. Although it is found in a scriptural citation, W, along with חט, offers the defective spelling, which is current in MSS of rabbinic Hebrew.²²

יום ולילה (1^r, l. 14). “A day and its night.” The usual form found in MSS of rabbinic literature to indicate a day and the night following it is ולילה. The form ויום ולילה is found, rarely, in some rabbinic works.²³ Here W joins ב with the reading ויום ולילה. A “superior” reading, ליום ולילה, is found in רבנן.²⁴

מאין (1^r, l. 16). This form, unique to W, is cryptic. All other witnesses read מאן, “whence,” and it is tempting to write off the form מאנו, in which the letters נו are connected in a ligature, as a corruption of מאן. However, it is possible

21 The spelling אנדרגניס is found in m. Bikkurim 1:5, m. Bikkurim 4:1, m. Bikkurim 4:5, m. Nazir 2:7, m. Arakhin 1:1, m. Temura 2:3; 5:2, m. Para 5:4, m. Para 12:10, m. Nidda 3:5, m. Zavim 2:1. In the MS it is invariably vocalised [andraginas], but the consonantal text reflects the pronunciation [andraginas]. In other places it is spelled אנדרגניס, with a Vav (m. Shabbat 19:3, m. Hagiga 1:1, m. Yevamot 8:6, m. Bekhorot 6:2). See Gabriel Birnbaum, *The Language of the Mishna in the Cairo Geniza: Phonology and Morphology* (Jerusalem: Academy of the Hebrew Language, 2008), 326 (in Hebrew); Shai Heijmans, *Greek and Latin Loanwords in Mishnaic Hebrew: Lexicon and Phonology* (PhD Diss., Tel Aviv University, 2013), 271 (in Hebrew).

22 Moshe Bar-Asher, “Preliminary Studies in the Rabbinic Hebrew Reflected in MS Rome 32 to Sifre Numbers,” *Te’uda* 3 (1983), 139–167 (reprinted in idem, *Studies in Mishnaic Hebrew. Vol. 1: Introductions and Linguistic Investigations* [Asupot 4] [Jerusalem: Bialik Institute, 2009], 240–268, § 7.2 [in Hebrew]); Kahana, *Prolegomena*, 132; idem, *Sifrei Numbers*, 948 n. 154. The defective spelling is also found at Qumran; see 11Q Temple^a 57:10, ed. Qimron, 1:196.

23 t. Zevahim 6:8 (MS Vienna 46 and ed. princ.), t. Nidda 9:8 (MS Vienna 46 only), b. Zevahim 100b (all witnesses).

24 See Kahana, *Sifrei Numbers*, 923, n. 152; Shimon Sharvit, “Shemot kefuli tzura be-ribuy bileshon ha-tannaim,” *Mehkarim be-lashon* 4 (1990), 336–373 (reprinted in idem, *Studies in Mishnaic Hebrew* [Asupot 2] [Jerusalem: Bialik Institute, 2008], 140–187 [in Hebrew]).

that it is a rare crasis of $\text{אנו} + \text{מאין}$ or $\text{מאי} + \text{אנו}$. This reading would accord better with the rest of the sentence in W, $\text{וכי תודה מאנו למידין}$, “whence do we learn of the thanksgiving-offering”, supplying the subject of the participle למידין . The plural active participle is found also in בא , as opposed to MSS רלד which offer the reading תודה מאין למידה with a singular passive participle.²⁵

סררה (1^v, l. 29), is a non-biblical word, usually spelled שררה , following the Masoretic forms שר (prince or chief) and שרר (to rule as a prince or chief; Esth 1:22). Note that the BH word שרים is spelled as in the Masoretic tradition in W as well.²⁶

שומעני (1^v, l. 17), a crasis of אני שומע . This is a technical term found often in Ishmaelian Midrashim.²⁷ This orthography reflects a transcription of the term as spoken. It is found 29 times in ר , as opposed to 74 occurrences of שומע אני . W uses it exclusively.

$\text{שני ימים ולילה אחת}$ (1^v, l. 18). The grammatical gender of לילה is usually masculine, in both MH and BH.²⁸ However, in manuscripts of rabbinic literature, especially Tannaitic literature, אחד and אחת are interchangeable.²⁹

שהוא (1^r, l. 10, 22). In addition to these orthographic features, W twice offers a grammatical construct that is characteristic of the “better” witnesses of Palestinian Rabbinic Hebrew. Scholars have noted that MS Kaufmann A50, along with other witnesses of the “Palestinian” text type of the Mishnah, often preface a participle or adjective, referring to the third person, with the pronoun שהוא , “that he.” The Mishnah found in manuscripts of the BT, however, omits the pronouns, and just offers ש , “that,” with the participle.³⁰

25 On enclitic participles in Rabbinic Hebrew, see Nissan Berggrün, *Studies in the Hebrew Language* (Jerusalem: Academy of the Hebrew Language, 1995), 108–112. Berggrün claims that there are no plural enclitic suffixes, and that the modern authors who employed them were “mistaken.” The form מאנו here is perhaps proof to the contrary.

26 See Kahana, *Prolegomena*, 137; Moshe Bar-Asher, *A Morphology of Mishnaic Hebrew. Introductions and Noun Morphology* (Jerusalem: Bialik Institute, 2015), Part 1, vol. 2, 1316 (cap. 105 § 2.12).

27 For the term, see Ishay Rosen-Zvi, “Structure and Reflectivity in Tannaitic Legal Homilies, or: How to Read Midrashic Terminology,” *Prooftexts* 34 (2014), 271–301.

28 See *The Dictionary of Classical Hebrew*, ed. David J.A. Clines (Sheffield: Sheffield Academic Press, 1993), vol. 4, 540–542, s. v. לילה .

29 Menahem Kahana, “Notes to the ‘Mekhilta,’” *Tarbiz* 59 (1990), 235–241, 240 n. 37–38 (in Hebrew).

30 See Moshe Bar-Asher, “The Different Traditions of Mishnaic Hebrew,” *Tarbiz* 53 (1984), 187–220, 215–216 (reprinted in idem (ed.), *Studies in Mishnaic Hebrew* [Asuppot 4] [Jerusalem:

W offers the longer, “Palestinian,” construct twice.³¹ In both occurrences, MS Vatican Ebr. 32, and almost all other MSS of Sifre Numbers, offer the shorter, “Babylonian,” construct. Once, in Piska 118 l. 68–69, 1^r l. 10, W joins MS ל as well as the Italian anthological commentary מדרש חכמים (מ), and offers the longer form דבר שהוא מתנה לכהן. In the second occurrence, Piska 118, l. 84, 1^r l. 22, W alone offers the reading יש פרשיות שחולל בתחילה שהוא כולל בתחילה, while other witnesses offer the shorter form יש פרשיות שכולל בתחילה. W here preserves what might be deemed the more original form of the construct, lost in most or all of the other witnesses of Sifre Numbers.

Secondary Uses of the Fragment

W is the work of a 13th century Italian-trained scribe working on German parchment. This scribe, almost certainly a man, created a copy of Sifre for personal use, and—if my conjectures above are correct—emended it according to his scholarly interpretation of Sifre. A Jewish community had existed in Silesia since the late 12th century, and a plausible conjecture is that an Italian-trained scribe found his way to Silesia, and wrote the book there, on “German” parchment. The Jews of Breslau were expelled in 1453 following an accusation of host desecration and a trial presided over by Giovanni da Capistrano.³² It stands to reason, as Weinrib assumed, that their books were taken from them at that time as well and reused for bindings.³³

Bialik Institute, 2009], 76–108, 106 [in Hebrew], citing David Rosenthal, *Mishna Aboda Zara—A Critical Edition with Introduction* (PhD diss., The Hebrew University of Jerusalem, 1980), 80 [in Hebrew]). A comprehensive list of occurrences of this variant in Tannaitic texts is still a desideratum.

- 31 Formally, a third occurrence of the construct is the term לפי שהוא אומר. This technical term was generally preserved as such in the direct witnesses of Sifre Numbers, although a variant, לפי שנאמר, is also extant.
- 32 On Capistrano (or Capestrano) and his anti-Jewish preaching see, most recently, Bert Roest, “Giovanni of Capestrano’s Anti-Judaism Within a Franciscan Context: An Evaluation Based On Recent Scholarship,” *Franciscan Studies* 75 (2017), 117–143. On the accusation of host desecration which prompted the expulsion, see Hermina Joldersma, “Specific or Generic ‘Gentile Tale’? Sources on the Breslau Host Desecration (1453) Reconsidered,” *Archiv Für Reformationgeschichte—Archive for Reformation History* 95 (2014), 6–33 and Miri Rubin, *Gentile Tales. The Narrative Assault on Late Medieval Jews* (New Haven–London: Yale University Press, 1999), 85–89, 120–126. For the primary source documenting the trial, see Wojciech Kętrzyński, ed., “De persecutione iudaeorum vratislaviensium a. 1453,” *Monumenta Poloniae historica: Pomniki dziejowe Polski* 4,1 (1884), 1–5.
- 33 Weinryb, “Hebrew Manuscripts,” 113.

The Sifre fragment was reused twice, in two host volumes. In the first stage it was cut down to its present size and used as the cover for a book or pamphlet. In that state it was turned upside-down and inscribed "Johann von Yorck." In the second stage it was sewn to smaller fragments taken from *The Voyage of St. Brendan the Abbott*.³⁴ The combined fragment was used to bind the present volume, Wrocław I F 205. This volume contains three works—all in manuscript—according to the library's catalog:

1 recto–134 verso: Thomas Aquinas, *Quodlibeta XII*

135 recto–334 verso: Aegidius Romanus *Quodlibeta VI*

335 recto–356 recto: Auctor incertus, *Tractatus de predestinatione*.³⁵

All three works seem to have been prepared according to the same specifications and in the same format. The size of the pages, margins and columns is the same. They are written in similar hands, with similar colored initials for ornamentation. The second work contains a colophon, dating it to the year 1465, and our fragment, in its present state, was thus incorporated in the binding after this year. The library catalog assumes that the binding is from the sixteenth century, giving some time for the fragment to be employed and inscribed once in its cut-down state—in a German-speaking area—and then sewn with *The Voyage of St. Brendan* fragments and incorporated into the present host volume.

A printed label on the front inside the cover states: "Aus der Bibliothek des Karmeliter Klosters zu Wohlau" (Polish: Wołów).³⁶ The label however was corrected to note that the book belonged to the Corpus Christi Church in Breslau

34 For this work and its manuscripts see the recent critical edition of Giovanni Orlandi and Rossana E. Guglielmetti, *Navigatio Sancti Brendani: Alla Scoperta Dei Segreti Meravigliosi Del Mondo* (Firenze: Edizioni del Galluzzo per la Fondazione Ezio Franceschini, 2014).

35 The volume is scanned and available online at <http://dk.bu.uni.wroc.pl/cymelia/displayDocumentFotos.htm?docId=8200029416> [accessed April 2020]. The spelling "predestinatione" is the one used in the heading of the work in the MSS, both on the title page and in the incipit of the work on 335r.

36 This monastery was built in 1712, and was burned to the ground in 1781 and then rebuilt but disestablished in 1810. Dorothee von Velsen, *Die Gegenreformation in den Fürstentümern Liegnitz-Brieg-Wohlau. Ihre Vorgeschichte und ihre staatsrechtlichen Grundlagen* (Quellen und Forschungen zur Reformationsgeschichte 15) (Leipzig: M. Heinsius, 1931), 140. On this library see R. Ergentowski, "Biblioteki karmelickich klasztorów w Głębolicach i Wołowie," *Roczniki Biblioteczne* 14.1–2 (1970), 155–169. For the number of MS volumes, see 163.

(Polish: Wrocław), some tens of kilometers east of Wohlau. Both the church in Breslau and the monastery in Wohlau were disestablished in 1810, along with many other Silesian religious foundations and their libraries. The printed label is similar to many others found in the collection of the Breslau University Library (e.g. I F 18; I O 96; I F 660) and is likely an initiative of the Breslau librarians to preserve knowledge of the provenance of the books in their collection. Many of these printed labels are corrected in ink, including the one in the sister volume I F 204. As Weinryb noticed, a collection of letters of Giovanni da Capistrano (I F 545) which contains a colophon dating it to 1543 also has a Wohlau label corrected to Corpus Christi Breslau.³⁷ This substantiates somewhat the connection between Capistrano, I F 205 and Breslau.

The identity of Johann von Yorc whose name adorns the bottom margins of the Hebrew fragment is unknown to me as yet. Perhaps the Hebrew fragment was used as a cover for a ledger or diary belonging to a person of this name, or as a binding for a work by such a person.³⁸ That book would have been smaller than the present host volume, roughly the current size of the Hebrew fragment.

37 This volume is also bound with Hebrew manuscript fragments (of TB Shabbat), which Weinryb identifies as 14th century Italian. See idem, "Hebrew Manuscripts," 115, and <http://www.hebrewmanuscript.com/bwb-database/notice/42c3268b1d845d05e00be3f032241e0b.htm> (accessed 01.04.2020).

38 Perhaps this work was the Latin version of the "Lay-Folk's Catechism"? This work was commissioned by John (Thoresby), Archbishop of York and penned by John (Gaytridg), also from York, in the late fourteenth century. See John Thoresby, *The Lay Folks' Catechism; or, The English and Latin Versions of Archbishop Thoresby's Instruction for the People; Together with a Wycliffite Adaptation of the Same and the Corresponding Canons of the Council of Lambeth*, (London: K. Paul, Trench, Trübner & Co, 1901); Anne Hudson, "A New Look at the Lay Folks' Catechism," *Viator* 16 (1985), 243–258; Sue Powell, "The Transmission and Circulation of the Lay Folk's Catechism," in *Late-Medieval Religious Texts and Their Transmission: Essays in Honour of A.I. Doyle*, ed. A.J. Minnis (Woodbridge: D.S. Brewer, 1994), 67–84. There is however little evidence that this work circulated outside of England either in English or in Latin.

FIGURE 5.1 Wrocław I-F-205 recto

FIGURE 5.2 Wrocław I-F-205 verso

Edition

Below I reproduce W, with the missing parts of the lines according to ed. Kahana (Jerusalem, 2011–2014), which I emended as needed to accommodate the lacunae. The apparatus is not exhaustive and is best used to supplement the apparatus in ed. Kahana.³⁹

[]	1
[]	2
[]	3
[]	4
[]	5
[]	6
[]	7
[]	8
[]	9
אלמוד דבר שהוא מתנה לכהן מדב[ר שהוא מתנה לכהן ואל אלמוד דבר שהוא מתנה לכהן מדבר]	10
שהוא מתנה לכל אדם נסתלק ר' טר[פון קפץ ר' עקיב' אמ' לו בני כך אני דורש ובשרם יהיה לך בא הכת' והקיש את הבכור לחזה ושוק של שלמ]ים מה חזה ושוק של שלמים נאכל לשני ימים ולילה אחד אף הבכור יהא נאכל לשני ימים ולילה אחד אמ' לו ר' אתה מקישו לחזה ושוק של שלמ' ואני מקישו {ל}	11
לחזה ושוק של תודה מה חזה ושוק של תודה נאכל ליום ולילה אף הבכור יהא נאכל ליום ולילה.	12
אמ' לו בני כך אני דורש ובשרם יהי[ה לך אין ת"ל יהיה {לך} אלא ריבה בו הכת' הויה אחרת שיהא נאכל לשני ימים ולילה אחד ר' ישמעאל או'] וכי תודה מאַנְז למידין לא משלמ' ודבר הלמד ממקום אחר {ל} אתה	13

10 שהוא מתנה [Wלמ. שמתנה ראבד. || ואל] וראלד. ולא ב. || שהוא מתנה [Wמ. שמתנה ראבדל. 11 קפץ] וקפץ ראבדל. 13 מקישו [Wד[ח]. אקישנו רבב'א. —(מחמת הדומות) ל. (כהנא מעיר שדי כנראה ע"פ הדפוס). 14 ולילו] Wבב'א. ולילו ר. ולילה אדהלמת (וכן בהמשך השורה). 15 יהיה לך] Wבב'הלמת. יהיה ר. || יהיה לך] W ("לך" נמחק ביד הסופר). לך יהיה רהלפת. יהיה אבב'מוד זכרון. ראו כהנא, ספרי במדבר, עמ' 924 הע' 162. || בו] Wאבב'דלמ זכרון. —רם. || אחרת] Wרבב'א. אחת דל. 16 מאנן] ראו לעיל עמ' 94–95. למידין] Wאבב'א. למדים מ. למידה רד לימדה ל. || אחר] Wראבב'א. אחד דל.

39 I used the sigla listed in vol. 1 of ed. Kahana, pp. יב–טו. I note variants from primary witnesses only (ראבב'ילד), unless they corroborate unique readings in W.

- 17 בא ללמוד ממנו למד מן הלמד הא אי? עליך לומר כלשון אחרון אלא כלש' ראש' בא הכת' והיקיש את
- 18 הבכור לחזה ושוק של שלמים מה [חזה ושוק של שלם' נאכל לשני ימים ולילה אחת אף הבכור
- 19 יהא נאכל לשני ימים ולילה אחד] ד'א' אין ת"ל יהיה אלא {להקיש בכור} להביא בכור בעל מום שמתנ'
- 20 לכהן, שלא שמענו לו בכל התור[ה. ר' אלעז' אומר' לשני ימים ולילה אחד אתה אומר' לשני ימים
- 21 ולילה אחד או אינו אלא ליום ולי[לו ת"ל לפני יי אלקיך תאכלנו שנה בשנה מלמד שנאכל לשני ימ'
- 22 ולילה אחד. כל תרומת הקדשים יש פר[שיות שהוא כולל בתחילה ופורט בסוף פורט בתחילה וכולל
- 23 בסוף. זו כוללה בתחילה וכוללה בסוף]. נתתי לך ולבניך ולבנותיך אתך לחוק עולם שינהוג הדבר לדור'
- 24 ברית מלח עולם כרת הכת' עם אה[רן] בדבר הבריא ולא עוד אלא שמבריא אחרים:
- 25 סליק פסוקא ויאמר יי אל אהרן בארצם לא תנחל. למה נאמר לפי שהוא אומר' לאלה תחלק הארץ הכל במשמע כ[הגים ולויים וישר' וגרים ונשים ועבדים וטומטום ואנדרגינס
- 27 במשמע ויאמר יי אל אהרן בארצם יצאו] כהנים. ובתוך בני ישר' לא ינחלו נחלה יצאו לויים. לשמות מטות
- 28 אבותיו ינחלו יצאו גרים ועבדים]. איש לפי פקודיו יצאו טומטום ואנדרגינס. ויאמר יי אל{א}
- 29 אהרן בארצם לא תנחל בשעת חי[לוק הארץ וחלק לא יהיה לך בתוכם בביזה אני חלקך ונחלתך

17 הא אין] כך צריך להשלים, ולא האין כר (כהנא). || אלא [ארבאד. או ד. || ראש' [דלחה. הראשון ראבב]. 18 נאכל [ל. יהא נאכל בב]. נאכלין ראמ. נאכלים ד. || אחת [W. אחד רבאלד. 19 ד"א] W אהלמספצד. ר' א' (= רבי אומר) רבב]. || יהיה [W אבב'יהול. לך יהיה ר. || 19 {להקיש בכור} נוסח ייחודי, תוקן ביד הסופר. || בכור [W ארמב"ם פיהמ"ש בכורות ד, א. את בכור לס'צת. את הבכור ר. 20 התורה] רבב]. W. + כולה דאל. 21 אתה אומר' לשני ימים [ולילה אחד] [W אבב'ידל. - רב. || ולילו] בד. וללילו רב]. ולילה אלמ. || אלקיך] ראו לעיל עמ' 93. || שנאכל [ארבא. שנאכלין לד. 22 שהוא כולל] W. שכולל רבאלד. (לתופעה השוו לעיל, הע' 21). || בתחלה [W אדדתהטמע. כתחלה בת. בתחילתה ל. תחלה ר. 23 ולבניך ולבנותיך אתך] W אטפ וכן ר אחרי הגהה (כנוסח המסורה במ' יח 19). ולבניך ולבנותיך אחריך ג. ולבניך ולבנותיך דמ. ולבניך אתך ל. ולבניך אחריך ר קודם הגהה (נוסח מקרא שאינו מתועד במקום אחר). ראו עמ' 90-91. 24 אהרן] Wרב. + לך ולזרעך אתך אהרן אד. + לך ולזרעך אתך ל. ראו עמ' 86. || הבריא [ארב. הברית אדל. || שמבריא אחרים] Wמ. שמבריא את אחרים רב וכן א אחר הגהה. שמביא את אחרין א קודם הגהה לד (על השמטת "את" בכ"ב, ראו כהנא, אקדמות, 22 סע' ה). 26 ולויים] W. לויים רבאלד. || ונשים] Wאדט. נשים רבב]. || וטומטום] Wבדל. טומטום ראל. 27 מהשלמת השורה עולה כי הנוסח היה דומה לב: בארצם—יצאו כהנים. 28 יצאו] Wאבב'ידל. יצאו נשים ר. || ואנדרגינס] W. ואנדרגינס רש. ואנדרגינס אבדחטלמ. (ראו עמ' 93-94).

- 30 על שולחני אתה אוכל ועל שולחני אתה שותה. משל למלך בשר ודם שנתן לבניו מתנות ולבנו אחד
- 31 לא נתן מתנה לו א' לו בני אף על פי שלא נתת לך מתנה על שולחני אתה אוכל ועל שולחני אתה
- 32 שותה כן הוא או' חלקם נתתי אותה מאישי. אישי יי ונחלתו יאכלו. אני חלקך ונחלתך.
- 33 עשרים וארבע מתנות ניתנו להן לכהנים שנים עשרה במקדש ושנים עשרה בגבולין
- 34 מה אילו שנים עשרה במקדש חטאת. ואשם. וזבחי שלמי ציבור. ועור העולה. ומותר
- 35 העומר ושתי הלחם ולחם הפנים. ושירי מנחות. ותרומת תודה. ותרומת חזה ושוק. וזרוע
- 36 ואיל נזיר ולוג שמן של מצורע מה אילו שנים עשרה בגבולין. תרומה. ותרומת מעשר. {ו}
- 37 וחלה וביכורים ראשית הגז והמתנות. בכור אדם. ובכור בהמה טהורה. ופטר חמור. {והחרמ'}
38 והחרמים ושדה אחוזה וגזל הג' כל אילו עשרים וארבעה מתנות ניתנו לכהנים חוץ מדבר
- 39 שיש עלי זיקת תרומה שמח גדולה היתה לאהרן ביום שנכתרה לו ברית במתנה

30 משל W. למה הדבר דומה ל. משל למה הדבר דומה רבאד. (כהנא, אקדמות, 21–22, והע' 52). || בשר ודם [W. —רבאד. 32 יאכלו] W. ל. יאכלו רא וכן ב אחרי הגהה. — קודם הגהה. 33 להן W. להם אדחטצ. —רבא. 34 ומותר] + לוג שמן של מצורע ד. + של מצורע ל. 35 ותרומת W. רבבד. + לחמי א. 36 ולוג ... מצורע] ע"פ רבאד. ... W. — ד. || בגבולין W. בטע. שבגבולין רלד. 37 ופטר חמור W. אבדחטלמע. — ר (ראו להלן). 38 הגר] + ופטר חמור ר (ראו לעיל). || מתנות ניתנו W. רבא. מתנות כהונה מתנות ל. מתנות כהונה נתנו ד. 39 היתה W. + לו רבאד. || במתנה W (ה"א מורה; ייתכן שתוקנה מו"ו). במתנו ד. במתנות רבא. כהונה במתנות ל.

עמוד ב

- 1 [ר' ישמעל או' משל ההדיוט לטובתו נשברה רגל פרתו לטובתו שלאהרן בא קרח כנגדו]
- 2 [ועירר על הכהונה משל למלך בשר ודם שהיה לו בן בית נתו לו שדה אחת במתנה ולא]
- 3 [כתב ולא חתם ולא העלה בערכים כולה לכך פרשה סמך לקרח זכרון לבני ישראל' הא למדנו]
- 4 [שהיה קרח מן הבלועין מן השרופין. ר' אלעזר הקפר או' מנין אתה או' שהראו מק' ליעקב]
- 5 [אבינו בית המקדש בניו וקרבנות מוקרבים וכהנים משרתים ושכינה מסתלקת שנ']
- 6 [ויחלם והנה סלם וכו' אין חלום אלא שיש בו פתרון. ויחלם והנה סלם מצב ארצה זה בית]
- 7 [המקדש וראשו מגיע השמימה אילו קרבנות קריבית שריחן עולה לשמים והנה מלאכין]
- 8 [אלים אילו כהנים משרתים שעולין ויורדין בכבש נצב עליו ויאמר ראיתי את יי נצב על]
- 9 [המזבח וגו'. חביבין ישראל כשהוא מכנן אין מכנן אלא בכהנים שנ' ואתם כהני יי תקראו]
- 10 [חביבין יש' כשהוא מכנן אין מכנן אלא במלאכי שרת שנ' כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו']
- 11 [בזמן שהתורה יוצא מפיו הרי היא כמלאכי שרת ואם לאו הרי הוא כחיה ובהמה שאינה]
- 12 [מכרת את קונה. חביבה תורה שכששאל דוד מלך ישראל לא שאל אלא תורה כן הוא או']

- 13 טוב ומטיב אתה למדני חוקיד. טובך ערף ע"ל כל באי עולם [יעדף טובך עלי ולמדני חקיד
14 ואומ' סעדני ואושעה שלא אהא למד תורה ושוכח או אהא [למד ואין יצר הרע מניח לי
לשנות
15 או שמא אטהר את הטמא ואטמא את הטהור ונמצאתי ב]וש לעולם הכא או שמא
ישאלוני
16 מגויי הארץ ממשפחות האדמה ואיני יודע להשיבן ונמצ' יתי בוש לעיניהן כן הוא או'
17 ואדברה בעדותיך. ואומ' זמירות היו לי חוקיד שומעני ש]ליוה ת"ל במעלות ובמצדות
בברחו
18 מפני שאול במערה ואומ' נפשי בכפי תמיד. אבל משלמד דו]ד ונתרגל מה או' טוב לי
תו' פי'
19 שזהב וכסף מוציאין את האדם מן העולם הזה ומן העו]לם הבא אבל תורה מביאה את
20 האדם לעולם הזה ולחיי העולם הבא וכן הוא {לי} אומ' ולי מ]ה יקרו רעידך ואו' זאת
תורת האדם
21 יי אלקים: נמצית אומ' שלשה כתרים הם כתר כהונה וכתר [מלכות וכתר תורה כתר
כהונה זכה
22 בו אהרן ונטלו כתר מלכות זכה בו דוד ונטלו הרי כתר תור]ה מונח כדי שלא ליתן פתחון
פה
23 לבאי העולם לומ' אילו היו כתר כהונה וכתר מלכות מונח]ין הייתי זוכה בהם ונטולן הרי
כתר
24 תורה תוכיחה לבאי העולם שכל מי שיזכה בו מעלה אני ע]ליו כאילו שלשתן מונחין
וזוכה
25 בכולן וכל מי שאין זוכה בו מעלה אני עליו כאילו שלשתן] מונחין ולא זכה באחד
26 מהן ואם תאמר מי גדול משניהן היה ר' שמע' אומ' מי גדול ה]מלך או הממליך העושה
שרים
27 או העושה סררה העושה שרים כל עצמן של שני כתרים ה]ללו אין באין אלא מכוחה
של

13 טוב ומטיב אתה W. טוב אתה ומטיב רד (כנוסח המסורה). טוב אתה יי א. טוב ומטיב ל. טוב אתה
ולמדני ב. ראו לעיל עמ' 92. || ערף W. ערף רב. עדיף אלד. || באי עולם W. באי העולם ראלד. 14
ושוכח W. בד. ושכח ראטט³. ומשכחה טי (ראו כהנא, אקדמות, 141, סע' 4.13). || או W. ט³. שלא רבאד. ||
אהא W. אהי באד. 15 אטהר את הטמא ו W. בזט³מפ' מנוח'מ. – ראלד²ב²ת. || הטהור + ואטהר
את הטמא ד. 16 האדמה W. טלפ' מנוח'מ. הארצות רכף הארץ אבדמ. 17 ראו דיון בפנים. || שומעני
W. שומע אני רבאלד. שמא תאמר פ. || שליוה W. ט³. נפש שליוה ב. נפשי שליוה ב. בשליוה אהט²לספ.
בשלום דת. (ראו לעיל עמ' 89). 18 ואומ' W. כן הוא אומ' רא וכן הוא אומ' בלד. || דויד ונתרגל] ע"פ א.
דויד תורה ונתרגל רבלד. 20 וכן W. בדרהוטכלת. כן רא. 21 נמצית W. רא. נמצאת בד. במצוות אתה
ל. || הם W. באלד. – ר. || כהונה ... מלכות ... תורה] ע"פ רב. כתר כהונה וכתר W. ... תורה ... כהונה ...
מלכות אלד. (ראו כהנא, ספרי במדבר, עמ' 939 הע' 83). 23 לבאי W. אבטכ'מספ לכל באי רזל. || היו
W. ט³. היה אבדוטכלמ' מנוח'מ. – ר. 24 תוכיחה W. תוכיח ר. תוכיח ל. הונחה ב. מונח אד. (ראו לעיל
עמ' 89). || לבאי W. לכל באי רבאלד. || שיזכה W. אט. שזוכה רבלד. 26 תאמר W. אבדטל. תומר ר. ||
שמעון W. + בן אלעזר רבאלד. || השלמה ע"פ מנוח'מ, לפי גודל השורה. 27 סררה W. רא. סררה
בדטל. || השלמה ע"פ אבדלפס וכן ר אחר הגהה. מכחה דוטכמ. מכוחן ר קודם הגהה.

- 28 תורה וכן הוא אומ' בי מלכים ימלוכו. גדולה ברית שנכרתה [לאהרן מברית שנכרתה לדוד אהרן]
- 29 זכה לבניו לצדיקים ולרשעים דוד זכה לבניו לצדיקים ולא [לרשעים כן הוא או' אם ישמרו בניך וגו']
- 30 ואומ' סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא. ברית מלח עולם [ולבני לוי מגיד הכת' שבשם]
- 31 שהברית כרותה לכהנים כך הברית כרותה ללוויים. כל מצות כה' [ונה נאמרו בשמחה מהר סיני וזו]
- 32 בתחילה נאמ' דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומ' אף זו בשמחה נא' [מרה שנ' ולבני לוי הנה אין הנה]
- 33 אלא שמחה שנ' וגם הנה הוא יוצא לקראתך. כל מצות כהונה [קנאן השם ונתנן לכהנים וזו חלף]
- 34 עבודתם {שנ'} דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומ' אף זו קנאה השם ו[ונתנה ללוים שנ' וכל מעשר הארץ]
- 35 ואומ' ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בישר' לנחלה מה נחלה [אין משתנה ממקומה אף מעשר]
- 36 ראשון אין משתנה ממקומו. חלף עבודתם אם עבד יטול [ואם לא עבד לא יטול ולא יקרבו]
- 37 עוד בני ישר' אל אהל מועד זו אזהרה. לשאת חט למות ז[ה] עונש. ועבד הלוי הוא למה נאמ' לפי שהוא אומ' חלף עבודתם שומעני רצה יעבוד [לא רצה לא יעבוד ת"ל ועבד הלוי]
- 38 הוא בעל כורחו. חקת עולם למה נאמ' לפי שהוא אומ' ול[בני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל]
- 39 אין לי אלא שנים שהמעשרות נוהגות בהן שמיטים ויוב[לות מנ' ת"ל? חקת עולם?]
- 40 ר' נתן אומ' הרי שלא היה שם לוי שומעני יעבד כהן {ת"ל} והד[ין נתן מה אם במקום שלא כשרו]
- 41 לויים כשרו כהנים כאן שכשרו לויים א"ד שי[כשרו כהנים ת"ל ועבד]

28 בי ... ימלוכו] W פל כ"ז. + ואו' בי שרים ישרו ר' + בי שרים וגו' ב. + כי שרים ישרו וגו' א. + ובי שרים ישרו ד. 29 זכה] W רבא. זיכה לד. [לבניו] W רבא. אד. [ולא] W רבא. אבל לא ב. 31 שהברית] W רבא. ברית ל. שברית ב. [לכהנים] W רבא. לכהונה אל. לכהונ' ד. [הברית] W רבא. ברית באר. 32 בתחילה] W אדא. בתחילה החמיצת. בתחילה ל. כתחלה ב. "סופר ר' השאיר כאן רווח והושלם ביד אחר 'בבחינה'" (מהד' כהנא שו' 61 ראו לעיל עמ' 90). [יאשיה] W רבא. יאשיה ב. נחמיה ד. 33 שמחה] W אדא. בשמחה ב. לשון שמחה רל. [שנ'] W רבא. וכן הוא אומ' ל. 34 אומ' [פלד. או' בא. – ר. 35 את] W רבא. חסר בנה"מ, אך מתועד ב-24 כתבי יד מקראיים אצל קניקוט. ראו כהנא, ספרי במדבר, 947 הע' 144. 36 אין] W אבדא. אינו ל אף ר' (תוקן ע"פ א במהד' כהנא שו' 67). 37 [זו] W פ. – ראבדל. [חט] W רבא. חטא בדהחטלמפס (כנה"מ). חטאת ת. [זה] W פ. – ראבדל. 38 שומעני] W. שומע אני ראבדל. יכול ר'. 39 חקת עולם] W. ועבד ר. הלוי ב. ועוד אד. – ל. ראו דיון אצל כהנא, ספרי במדבר, 948 הע' 156, ולעיל עמ' 87–89. 40 נוהגות] W אבדא. נוהגין לר. [חקת עולם] השערה. אם הדיבור המתחיל לעיל שו' 39. נכון, כך צריך להשלים. 41 שומעני] W. שומע אני ראבדל. 42 שיכשרו] ע"פ אבדא. שיכשרו ר'.

Acknowledgements

Thanks to Menahem Kahana for comments, reading drafts, and vastly improving this paper. Thanks also to Hallel Beitner, Yedidah Koren and Ayelet Wenger. Malachi Beit-Arié and Edna Engel generously offered expert paeleographic and codicological opinions. Łukasz Krzyszczyk of the Wrocław University Library provided excellent photographs and information, and Magdalena Wójcik offered financial mediation in a pinch.